

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ВИХОВАНOSTІ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

© Хребтова В. В., 2015
<http://orcid.org/0000-0003-3091-3946>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.19006>

У статті подані методи формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов та переваги їх застосування у процесі полікультурного виховання майбутніх правників. Спрямованість на полікультурність забезпечується введенням у навчально-виховний процес студентів юридичних спеціальностей різних форм і методів інтерактивного навчання та виховання.

Вищі навчальні заклади готують фахівців різних галузей юриспруденції, але, як правило, не приділяють належної уваги розвитку іншомовних комунікативних здібностей майбутніх юристів. Проте сучасні умови розвитку суспільства висувають нові вимоги до молодого фахівця-правника. Урахування полікультурної вихованості майбутнього правника має стати важливим завданням підготовки сучасних вишів. Навчально-виховний процес вищих навчальних закладів юридичного профілю потребує запровадження сучасних інноваційних підходів.

Ключові слова: *інтерактивні методи, полікультурна вихованість, іноземні мови, навчальний процес, студенти юридичних спеціальностей.*

Хребтова В.В. *Формирование поликультурной воспитанности студентов юридических специальностей средствами иностранных языков.*

В статье наведены методы формирования поликультурной воспитанности студентов юридических специальностей средствами иностранных языков и преимущества их использования в процессе поликультурного воспитания будущих юристов. Направленность на поликультурность обеспечивается введением в учебно-воспитательный процесс студентов юридических специальностей разных форм и методов интерактивного обучения и воспитания.

Высшие учебные заведения готовят специалистов разных направлений юриспруденции, но, как правило, не уделяют достаточного внимания развитию иноязычных коммуникативных способностей будущих юристов. Однако современные условия развития общества выдвигают новые требования к молодому специалисту. Формирование поликультурной воспитанности будущего юриста должно стать важной задачей подготовки вузов. Учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений юридического профиля требует внедрения современных инновационных подходов.

Ключевые слова: интерактивные методы, поликультурная воспитанность, иностранные языки, учебный процесс, студенты юридических специальностей.

Khrebtova V. Forming multicultural education of law students with special means of foreign languages.

Methods of forming multicultural education of law students with special means of foreign languages and advantages of their use during the multicultural education of future lawyers are considered in the article. The orientation to multiculturalism is provided by the introduction of various forms and methods of interactive teaching and education in the educational process of law students. Higher educational institutions prepare specialists in various branches of law, but they usually don't pay enough attention to the development of foreign language communication skills of future lawyers. However, modern conditions of our society put forward new requirements for young professional lawyers. The multicultural education of future lawyers should become an important task of preparing of modern universities. International relations, their state and tendencies profoundly affect the international law. Among the objects of legal regulation of modern international law universal or global problems become increasingly important. The knowledge of international languages and the ability to communicate are significant factors in this process. The educational process requires the introduction of modern innovative approaches. The research doesn't exhaust all aspects of the problem of the method of forming multicultural education of law students with special means of foreign languages.

Key words: interactive methods, multicultural education, foreign languages, educational process, law students.

Постановка проблеми. Ми живемо в епоху глобальних змін, які відбуваються в нашому суспільстві. Побудова перспективної освітньої системи ХХІ ст. відповідно до потреб людини та суспільства, інтегративних тенденцій розвитку науки, культури, суспільного життя може бути здійснена при реформуванні всіх елементів освітнього простору. У педагогіці – це перехід до нових психолого-педагогічних систем, запровадження різних форм і методів інтерактивного навчання та виховання в освітній процес вишів.

Динаміка розвитку міжнародних зв'язків України актуалізує питання впровадження інтерактивних методів під час викладання іноземної мови. Володіння іноземними мовами надає фахівцям з юриспруденції значних переваг у здійсненні професійної діяльності; достатній рівень міжкультурної комунікації дозволяє зробити юридичний аналіз міжнародних ринків, здійснити юридичне дослідження, вести ділові переговори без участі перекладача, приймати оптимальні рішення у професійній сфері, враховуючи різні аспекти

співробітництва із закордонними партнерами тощо. Практика міжкультурної комунікації в юридичній сфері довела, що сучасному фахівцю необхідно не тільки досконало володіти мовою ділового партнера, але й знати культурні особливості його країни, менталітет і традиції носіїв іншої культури. Незнання цих складників унеможливує повноцінне спілкування, а іноді зводить нанівець усі зусилля людей, які виходять на міжнародний рівень юридичного співробітництва.

Метою статті є визначення особливостей формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов та виявлення переваг їх застосування у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу юридичного профілю.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблеми інтерактивного навчання є колом наукових інтересів таких зарубіжних і вітчизняних науковців: Л.Б. Бармс, А.О. Галай, М.В. Кладін, К.Р. Кристенсен, Д.Г. Левитас, О.І. Пометун, В.Д. Симоненко, В.В. Стаднік, І.М. Степанов та ін.

Незважаючи на певні успіхи в розробці теоретичних засад інтерактивних методів та узагальнення досвіду практичного використання деяких із них у практиці вищих навчальних закладів, небагато праць, які стосувалися б методів формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов (Е.В. Неженець, А.К. Солодка).

Виклад основного матеріалу. Постає питання щодо орієнтації на насичення змісту навчально-виховного процесу полікультурними цінностями, що сприяє виникненню й розробці цілого комплексу інтерактивних методів полікультурного виховання, застосування яких у навчальному процесі вищої школи дає змогу підвищити рівень полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей. Наприклад, такі методи як: *«Метод крос-культурного тренінгу»*, *«Метод проєктів»*, *«Метод дебатів»*, *«Метод аналізу джерел»*, *«Метод рольових ігор»*, *«Метод інтерактивного моделювання»*.

Розглянемо детальніше деякі інтерактивні методи полікультурного виховання студентів юридичних спеціальностей. Одним із дієвих засобів креативно-пізнавальної діяльності майбутніх юристів є використання методу крос-культурного тренінгу на практичних заняттях з іноземної мови.

Метод крос-культурного тренінгу уособлює в собі організацію таких ситуацій, за яких відбувається ознайомлення з міжкультурними відмінностями в міжособистісних стосунках. Крос-культурний тренінг виступає принципово

новою формою культурного синтезу, обміну культурними освітніми практиками. Визначення крос-культурності як нової ідентичності людини в полікультурному середовищі актуалізує значення крос-культурності, як формуючого фактора аксіосфери освіти, який продукує систему моральних цінностей, виступає механізмом обміну ідеями, знаннями, їх розповсюдженням та впровадженням в практику навчально-виховного процесу.

Класичні форми і способи вузівської освіти не в змозі повністю забезпечити необхідні зміни. Це обумовлює пошук нових освітніх форм і способів актуалізації суб'єктності студентів.

Зміни педагогічної проблематики в галузі освіти, насамперед, сконцентровані на розвитку особистості як суб'єкта навчальної діяльності [2, с. 44]. Вчені та практики акцентують увагу на активізації розвитку особистості, необхідності створення особливої атмосфери в навчально-виховному процесі, яка сприяє прояву особистісної активності студента, або іншими словами, здійсненню ефективної педагогічної взаємодії.

Викладачу недостатньо надати певну кількість нової інформації про іншу культуру, студенти самі повинні долучатися до ситуацій у яких культурні розбіжності уявляються у яскравому контрасті. Тому під час проведення практичних занять іноземною мовою з використанням інтерактивних технологій, ми рекомендуємо застосовувати такі методи крос-культурних тренінгів:

1. Тренінг самосвідомості, під час якого учасники пізнають своє культурне коріння.
2. Когнітивний тренінг, під час якого дається інформація про іншу культуру.
3. Тренінг атрибуції, який навчає давати пояснення ситуації з точки зору носія іншої культури.
4. Поведінковий тренінг і навчання практичних навичок.

Розглянемо детальніше як застосовується на практиці один із методів крос-культурного тренінгу зі студентами юридичних спеціальностей під час проведення практичних занять з іноземної мови. Студентам необхідно запропонувати поділитися на дві команди. Команди стають у два кола таким чином, щоб одне коло знаходилось у іншому. За часовою стрілкою спочатку одна команда ставить запитання своїм партнерам, а потім інша. Студенти відповідають, наприклад, на такі запитання: “Чим відрізняється підготовка юриста в різних країнах?”, “Якими якостями повинен володіти юрист нашої

країни та країни, мова якої вивчається?”, “Які найголовніші критерії працевлаштування у нашій країні та закордоном?” тощо. Необхідно відзначити, що коли студенти знаходяться один навпроти іншого й дивляться прямо в очі, це їх бентежить, а інколи навіть зовсім зупиняє процес комунікації.

Актуальним завданням тренінгу є зіставлення студентами невербальних форм комунікації, обумовлених полікультурним розмаїттям. Це зіставлення необхідно проводити тому, що осмислення власних комунікативних здібностей неможливе без співвіднесення з іншими культурами.

Також студентам пропонується проаналізувати етикетні норми, причини непорозумінь, проблемні ситуації, які виникають у процесі міжкультурної комунікації іноземною мовою. Студенти повинні висловити власну точку зору стосовно непорозуміння й знайти шляхи попередження та подолання подібних ситуацій.

У процесі проведення крос-культурного тренінгу, ми також рекомендуємо використовувати телефонні переговори іноземною мовою як засіб полікультурної взаємодії представників різних культур на професійному рівні. Студентам необхідно підготуватися до крос-культурної комунікації по телефону. Переговори необхідно проводити переважно з представниками юридичних професій. Тренінг спрямований на засвоєння полікультурних знань й особливостей національних бізнес-культур у міжнародній юридичній сфері, сприяє тому, щоб процес міжкультурної взаємодії іноземною мовою був більш ефективним.

Студенти беруть участь у наступних проектах: Preparing to make a telephone call, Receiving calls, Taking and leaving messages, Asking for and giving repetition, The secretarial barrier. Завдання можуть бути різного характеру. Наприклад, студентам пропонується on line вести телефонні переговори на різні юридичні теми. Детальний аналіз аудіо записів розглядається в аудиторії. Прослухавши декілька аудіо записів, студенти повинні встановити стиль розмови спікерів, мету дзвінка, визначити проблему і знайти спосіб уникнення подібних ситуацій.

Традиційно до вищих навчальних закладів України приїжджають представники Центру міжнародних юридичних студій, які під час проведення міжнародних науково-практичних заходів розглядають найбільш цікаві питання щодо системи юридичної підготовки у вищих навчальних закладах,

відмінностей між іноземними та вітчизняною системами цивільного судочинства. Для всіх студентів це реальний шанс долучитися до іншої культури. Тут слід зауважити, що під час безпосереднього спілкування з представниками іншої країни студенти перебувають в особливому психологічному стані: одні відчують радість і задоволення від нового й незвичайного, але більшість – занепокоєння, тривогу, невпевненість, деякі зі студентів – навіть стрес, страх, “культурний шок”.

Результатом крос-культурного тренінгу під час викладання іноземної мови є набуття студентами особистого досвіду в міжкультурній комунікації, можливість реалізувати здобуті знання у майбутній професійній діяльності із представниками різних культур. Робота над презентованими тренінгами допомагає розвивати у студентів юридичних спеціальностей почуття відповідальності, самостійності, сприяє розвитку рис мовної особистості, що надає змогу вести професійний діалог іноземною мовою, дотримуючись фахової етики на міжнародному рівні юридичного співробітництва.

Дослідницьку увагу привертає й проектна методика, основоположниками якої є американські науковці Джон Дьюї та Вільям Херд Килпатрик.

Метод проектів – це освітня технологія, яка націлена на оволодіння студентами новими знаннями в тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних вмінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Проекти можна створювати колективно та індивідуально. Спочатку треба визначити чіткий план роботи, а для колективу ще й розподіл завдань. Після написання проекту йде його презентація перед аудиторією. Наприклад, можна запропонувати такі теми: “Толерантність у полікультурному просторі”, “Стосунки в полікультурному суспільстві”, “Міжкультурна терпимість – основа соціальної комунікації носіїв різних культур”; “Основні закони культурного плюралізму”, культурні універсалиї, їх прояв у національних культурах, національні стереотипи і забобони, орієнтація людей у культурному просторі, проблеми розуміння під час міжкультурної комунікації [5, с. 17].

Використання методу проектів на заняттях з іноземної мови має ряд беззаперечних переваг: цей метод дозволяє створювати на занятті дослідницьку, творчу атмосферу; кожен студент залучений в активний пізнавальний процес, в основі якого лежить співпраця.

На сьогоднішній день у рамках дисципліни “Іноземна мова” розробляються різні проекти: “Міждисциплінарний проект”, “Ігровий рольовий проект”, “Міжнародний проект”.

Іноземна мова у вищих навчальних закладах пов’язана з іншими дисциплінами, що сприяє розширенню світогляду студентів, збагачує їх знаннями з історії, літератури, мистецтва, знайомить з культурою своєї країни та країн мова яких вивчається [4, с. 15]. Все це можна здійснити за умови використання міждисциплінарних проектів, які, як правило, виконують у позааудиторний час. Це можуть бути невеликі проекти, що поєднують дві-три дисципліни, а також достатньо об’ємні та довготривалі. Такі проекти вимагають кваліфікованої координації викладачами, командної роботи творчих груп студентів, які мають певні дослідницькі завдання, добре відпрацьовані форми проміжних та підсумкових презентацій.

Міжнародний проект проводиться за безпосередньої участі носіїв мови. Специфіка проектів цього типу полягає в тому, що вони у своїй більшості міждисциплінарні, а всі обговорення проводяться іноземною мовою. Створюється мовний простір, що сприяє формуванню потреби використання іноземної мови як засобу реального спілкування у процесі міжкультурної взаємодії.

Робота над такими проектами формує у студентів юридичних спеціальностей уміння самостійно діяти у соціальних ситуаціях, розвиває почуття відповідальності за кінцевий результат, вміння публічно виступати, доказово й аргументовано проводити презентацію результатів вивчення іншомовних матеріалів, сприяє розвитку рис мовної особистості, яка може здійснювати міжкультурну комунікацію.

Метод дебатів також приносить позитивний результат у навчально-виховному процесі студентів юридичних спеціальностей. Дебати – це командна, рольова гра, в якій одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує її. Метод дебатів передає не лише знання, а й формує вміння та навички спілкування. Проводиться цей метод так: ставиться проблема, наприклад, “Чи готові сьогодні студенти юридичних спеціальностей до міжкультурної комунікації в іншомовному просторі юриспруденції?”, відповіді готують учасники дебатів заздалегідь: один учасник має обґрунтовувати відповідь “так”, другий – “ні” (навіть якщо вони суперечать їхній точці зору).

Одна зі сторін під час дебатів може переконати іншу. Цього може і не статися, тоді шукають компроміс. Цей метод важливий тим, що дає можливість відчувати себе у ролі опонента, сприяє культурі спілкування, спонукає до пошуку інформації та до аргументованої відповіді. Метод дебатів сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню уміння спілкуватися іноземною мовою, аргументовано доводити свою точку зору, толерантно ставитися до опонента, яким у майбутній професійній діяльності буде виступати представник іншої країни, допомагає долати мовний та комунікативні бар'єри. Використання цієї форми роботи зі студентами юридичних спеціальностей забезпечує формування високого професіоналізму, загальної культури, полікультурної вихованості й полікультурних якостей майбутнього юриста.

Метод аналізу джерел застосують під час розгляду тем, пов'язаних із полікультурністю. На занятті з іноземної мови студенти аналізують статті з “Декларації про права людини”, міжнародні договори, міжнародні конвенції, міжнародні доктрини та інші документи.

Цей метод є найлегшим, бо аналізується вже готове джерело. Але під час такого аналізу студент, майбутній фахівець у сфері юриспруденції, має не лише читати та розуміти складні міжнародні юридичні тексти, а й уміти самостійно шукати інформацію, яка є необхідною для вирішення тієї чи іншої складної полікультурної проблеми.

Під час аналізу статей розвиваються навички пошуку та відбору полікультурної інформації, вміння критично її аналізувати та оцінювати достовірність. Наприклад, статті, які говорять про толерантність або нетолерантність, інші джерела, близькі до теми.

Близьким до попереднього методу є метод аналізу відеоматеріалів (фотографій, ілюстрацій, фрагментів з фільмів). Окрім знань, він дає вміння полікультурно мислити, аналізувати. Цей метод сприяє збудженню у студентів юридичних спеціальностей полікультурних почуттів, допомагає прийняти правильне рішення.

Метод рольових ігор характеризується виконанням учасниками ролей, які відтворюють часто повторювані ситуації міжкультурного спілкування. Основою цього методу є переживання ситуації “ніби” під час гри. У таких випадках відбувається сприйняття прихованих правил та стандартів, які лежать в основі

норм і цінностей іншої культури і котрі залишаються у свідомості учасників навчально-виховного процесу.

Ділова рольова гра, де студенти юридичних спеціальностей виконують ролі адвокатів, юристів, суддів, прокурорів, тобто людей, які мають набагато вищий соціальний та професійний статус, мотивує вивчення професійної лексики набагато більше, ніж будь-яка вправа з підручника [3, с. 114].

Студентам юридичних спеціальностей можна запропонувати взяти активну участь у наукових заходах з проблем правового захисту особи у Європейському суді з прав людини й інсценувати судове засідання Європейського суду з прав людини. Семінари проходять у формі ділової рольової гри із використанням необхідних атрибутів – прапора ЄС, прапорів держав-членів Ради Європи, справжніх суддівських мантій, суддівського молотка, довіреностей адвокатів, посвідчень репортерів тощо. Серед студентів юридичних спеціальностей розподіляються ролі суддів, позивача, адвокатів, представників України, репортерів, грэф'є, судового розпорядника, інших учасників судового процесу. Крім того, під час судового процесу студентам надається можливість продемонструвати високий рівень володіння іноземними мовами (англійською, французькою), що сприяє підвищенню рівня міжкультурної комунікації.

У процесі наукових заходів застосовуються найновітніші інноваційні технології навчання, зокрема мультимедійне слайд-шоу судового засідання та демонстрація відеоматеріалів “Архів Європейського суду з прав людини”. Крім того, необхідно проводити підготовлені програми науково-практичних семінарів з проблем полікультурності, які сприяють закріпленню та поглибленню знань студентів юридичних спеціальностей, розширенню їх кругозору про діяльність європейських інституцій у полікультурному просторі тощо.

Метод інтерактивного моделювання орієнтований на свідоме відтворення різних індивідуальних та групових ситуацій міжкультурного спілкування. Зважаючи на це, при організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі необхідно створювати умови, в яких на заняттях іноземної мови може здійснюватися міжкультурне спілкування, тобто йдеться про його моделювання – створення у аудиторії навчальних комунікативних ситуацій, які визначають умови і цілі спілкування.

Як правило, навчальні проблемні комунікативні ситуації створюються на основі вербального, вербально-зображального або зображального матеріалу.

Якщо вдатися до аналізу вербального матеріалу, то для визначення предмета обговорення використовують окремі факти, невеликі висловлювання, текст, фільм, окремі питання, тобто певна актуальна інформація проблемного характеру, яка здатна викликати до себе суперечливе ставлення [1, с. 9]. Спрощений світ інтерактивних моделей дає змогу учасникам краще, ніж у реальній дійсності, ознайомитися і вивчити способи й види стосунків у міжкультурних контактах.

Висновки. Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що на практиці необхідно використовувати методи формування полікультурної вихованості загалом або ті їх елементи, які спрямовані на конкретну аудиторію. Саме інтерактивні методи дають змогу створювати освітнє середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу студентам юридичних спеціальностей формувати міжособистісні комунікації, критичне мислення; розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми, що стосується методики формування полікультурної вихованості студентів юридичних спеціальностей засобами іноземних мов. Перспективним є вивчення можливостей і специфіки формування полікультурної вихованості молоді середньо-спеціальних і вищих навчальних закладів іншого професійного профілю.

Література

1. Гордєєва А. Й. Як створюють ситуації міжкультурного спілкування на уроці англійської мови / А. Й. Гордєєва // Іноземні мови. – 2008. – № 2. – С. 8-11.
2. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. К. Пироженко. – К. : «А.С.К.», 2005. – 192 с.
3. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М. : Просвещение, 1978. – 375 с.
4. Banks J. Multicultural education characteristics and goals / J. Banks, A. Banks // Multicultural education: Issues and Perspectives. – Boston : Allyn and Bacon, 1995. – P. 15-20.
5. Myroniak O. How to be tolerant? / O. Myroniak // English language/culture weekly. – 2008. – № 21-22. – P. 16-19.